

Fragmenty opracowania

WSPÓŁDECYDOWANIE W SZKOLE - materiały opracowane w ramach projektu „Szkoła demokracji”

Michał Tragarz

https://samorzad.ceo.org.pl/sites/samorzad.ceo.org.pl/files/wspoldecydowanie_w_szkole.pdf

Zaangażowanie uczniów w proces decydowania będzie skuteczne tylko pod pewnymi warunkami. Zapewnienie, by zostały one spełnione, leży poza możliwościami uczniów i jest w większości przypadków zadaniem opiekuna.

- Uczniowie mają rzeczywiste poczucie wpływu na podejmowane decyzje. Zadaniem opiekuna może być pokazanie uczniom konsekwencji ich zaangażowania w podejmowanie decyzji lub, wprost, skutków poszczególnych rozstrzygnięć.
- Uczniowie rozumieją diskutowane zagadnienia i potrafią zaproponować alternatywne rozwiązania. Często zadaniem opiekuna będzie przygotowanie uczniów do spotkania – wytłumaczenie problemu. W czasie spotkania uczestnicy powinni dbać o to, by posługiwać się zrozumiałym dla uczniów językiem (np. unikanie akronimów i skrótów myślowych).
- Dorośli są otwarci na udział młodych ludzi w dyskusji i wzięcie pod uwagę ich zdania. Zgoda dyrekcji i nauczycieli na włączenie uczniów w podejmowanie decyzji to tylko początek procesu. Otwartość dorosłych jest ważna na każdym kolejnym spotkaniu, nawet jeśli oznacza to spowolnienie procesu lub potrzebę dodatkowych wyjaśnień. Równie ważne jest podejmowanie dyskusji na temat formułowanych przez młodzież wniosków, nawet jeśli na początku wydają się nierealne.

Z włączaniem młodych ludzi w decydowanie o sprawach szkoły wiąże się jedno dodatkowe zagrożenie – ryzyko tzw. tokenizmu. Tokenizm to sytuacja, w której przedstawiciele jakiejś grupy włącza się do ciał decyzyjnych, ale w praktyce nikt nie liczy się z ich zdaniem (zawsze można ich przegłosować) i traktuje się ich jak dekorację (tzw. paprotki). Uczniowie bardzo szybko dostrzegą w takiej sytuacji nieszczerą intencję, poczują się manipulowani i ich zainteresowanie udziałem w podobnym procesie osłabnie. Symptomatic pojawiającego się problemu może być niepoddawanie pod dyskusję wniosków młodych ludzi lub powtarzające się głosowanie dorośli versus młodzież.

METODY KONSULTACJI I WSPÓŁDECYDOWANIA

Debaty i dyskusje

Dyskusja krok po kroku

1. Wybierzcie **temat dyskusji** – krótki i zwięzły, dotyczący życia szkoły a zarazem zachęcający do udziału (np. „Jakie zajęcia pozalekcyjne są nam potrzebne?”).

2. Wybierzcie **formę debaty*** – jest ich kilka – wybór powinien zależeć od tematu, liczby uczestników, czasu, miejsca:

- a) Debata "za i przeciw";
- b) Debata oksfordzka;
- c) Dyskusja panelowa;
- d) Dyskusja plenarna;
- e) Debata metodą "akwarium";
- f) Dyskusja sokratejska;
- g) Dyskusja nieformalna;

** opisy poszczególnych typów debat i szczegółowe wskazówki jak je przygotować znajdziesz na wskazanej stronie.*

3. Zastanówcie się, **kogo i jak zaprosicie do dyskusji** - czy wstęp będzie otwarty dla wszystkich chętnych, czy potrzebne będzie wcześniejsze zadeklarowanie udziału/zapisanie się.

Bardzo ważną decyzją jest wybór **moderatora/i** - osoby prowadzącej dyskusję. Rola moderatora/i także jest różna, w zależności do formy dyskusji, zawsze jednak powinna być to osoba, do której zadań należy:

- pilnowanie przestrzegania zasad kulturalnej dyskusji i zasad debaty
- udzielanie uczestnikom głosu i odbierania go
- pilnowanie czasu wypowiedzi i czasu trwania debaty
- w niektórych formach debaty: kończenie wątków dyskusji, wyciąganie wniosków, podsumowanie

W niektórych rodzajach debaty konieczne/możliwe jest zaproszenie **gości**. Obecność gości/ekspertów uatrakcyjni debatę i uczyni ją bardziej merytoryczną.

4. Ustalcie **datę i miejsce**. Najprawdopodobniej dyskusja będzie się odbywać w szkole, będzie więc potrzebna zgoda władz szkoły na skorzystanie z auli/sali lekcyjnej.

5. **Opracujcie i zapiszcie pytania**, które warto zadać rozmówcom. Postarajcie się przewidzieć, jakie problemy mogą zostać poddane dyskusji. Zapewne ułatwi to sposób organizacji i zadawania pytań.

6. **Przygotujcie zasady dyskusji** – powinny zostać zaprezentowane na początku spotkania i wisieć w widocznym miejscu.

7. **Przygotujcie salę**, ustawcie stoliki i krzesła (najlepiej w kręgu). Przydatne okażą się kartki (notesy) i długopisy do sporządzenia notatek lub zapisek.

8. Podczas debaty **uwaga słuchajcie** wszystkich dyskutantów. Starajcie się nie przerywać dyskusji. Moderujcie nią tak, aby każdy mógł się wypowiedzieć.

9. W razie wątpliwości lub gdy wypowiedź kolegi czy koleżanki jest interesująca, starajcie się wypytać o dodatkowe szczegóły. Notujcie to, co według was jest ważne (wskazówki, rekomendacje, dobre praktyki). Może będzie to inspiracja do nowego pomysłu albo rozwiązanie frapującej sytuacji?

10. **Podsumujcie dyskusję.** Warto przedstawić wnioski, które wypłynęły podczas debaty. Podziękujcie zebrany. Dodatkowe sprawozdanie lub notatka okażą się pomocne przy organizacji kolejnego spotkania.

Do czego służy?

Korzystając z różnych form debat i dyskusji oraz metod na ich prowadzenie można stosować dyskusje do wielu celów – od wstępnych konsultacji po wypracowywanie konkretnych pomysłów lub podejmowanie decyzji. Dużym wyzwaniem jest poprowadzenie debaty w sposób pozwalający na dojście do wniosków, dlatego wymaga dobrego i starannego przygotowania.

Zazwyczaj debata jest stosowana jako pierwszy etap współdecydowania a wnioski i pomysły na niej poruszone stają się podstawą do dalszej pracy.

Forum wyrazu

Czym jest forum wyrazu?

Umożliwia uzyskanie odpowiedzi na ważne, a czasem drażliwe pytania. To doskonała forma dla osób, które nie czują się dobrze w dyskusji czy rozmowie. Debata jest ograniczona w czasie, zwykle ok. 2-3 godzin, natomiast forum wyrazu może trwać dłużej. Minusem tej formy jest to, że w niewielkim stopniu można kontrolować to, o czym i jak piszą uczniowie. Dlatego warto przemyśleć gdzie i w jakiej formie forum zostanie umieszczone, żeby nie stało się tylko forum żartów i wulgaryzmów!

Forum krok po kroku

1. Zastanówcie się, jaki powinien być główny temat forum. Temat powinien dotyczyć większości uczniów, być ważny dla społeczności szkolnej. Musi być też krótki, jasny i zrozumiały.
2. Wybierzcie **formę forum** wyrazu. Forum może być np:
 - a) Papierem/kartonem o dużym formacie, na środku którego napisane zostanie hasło/temat, a uczniowie będą mogli dopisywać swoje uwagi/skojarzenia.
 - b) Skrzynką/urną z wypisanym tematem/pytaniem – uczniowie powinni wrzucać do środka kartki z uwagami/opiniami.
 - c) Drzewo dobra i zła – na wycięte z kartonu „drzewo” uczniowie mogą przyklejać samoprzylepne karteczki – po jednej stronie to, co podoba mi się w szkole, po drugiej – co bym zmienił/zmieniła.
 - d) Mogą być też inne formy, które zakładają, że każdy może w jakiś sposób (niekoniecznie pisemny) wypowiedzieć swoje zdanie/opinię.

3. Obok forum należy w widocznym miejscu umieścić zasady, których należy przestrzegać (m.in. nie wolno skreślać i zamazywać wypowiedzi innych osób).
4. Forum powinno przez określony czas (tydzień-dwa) być dostępne dla uczniów, którzy chcieliby wyrazić swoją opinię.
5. Po zakończeniu wspólnie ze znajomymi z zespołu zastanówcie się nad uwagami i opiniami, które zostały przedstawione na forum.
6. Przygotujcie krótka notatkę ze spotkania, uwzględniającą wasze spostrzeżenia i przemyślenia.

Do czego można wykorzystać?

Forum wyrazu pozwala zebrać ogólne opinie uczniów, sprawdzić jaki jest ich pogląd na dany temat, jest więc przydatne do rozpoznania i wstępnej konsultacji różnych pomysłów. Materiał zebrany na forum wyrazu może być podstawą do dalszych konsultacji, spotkań i dyskusji.

Metody socjologiczne

Ankiety stacjonarne i internetowe

To forma wywiadu, jednak znaczeni krótsza i bardziej anonimowa. Przeznaczona jest dla większej liczby respondentów i zakłada krótkie, konkretne pytania.

Ankiety z interesującymi was zagadnieniami i pytaniami do uczniów i uczennic rozdajcie w szkole. Ankieta nie może być za długa, powinna zawierać najwyżej kilka pytań, na które można odpowiedzieć w krótkim czasie. Ankietę warto wykorzystać do zagadnień mniej złożonych ale takich, które dotyczą całej społeczności szkolnej – dzięki tej metodzie możecie uzyskać odpowiedzi od sporej ilości osób. Pamiętajcie o tym, by ustalić datę i miejsce złożenia (lub wysłania przez internet) wypełnionych ankiet.

Ankiety mogą być same w sobie metodą współdecydowania (jeśli chodzi o wybór jednej spośród kilku opcji) lub służyć do wstępnego rozpoznania i zebrania opinii (w trakcie konsultacji lub pierwszych etapów współdecydowania).

Wywiady

Ta metoda polega na przeprowadzeniu krótszych lub nieco dłuższych rozmów na interesujący was temat. Napiszcie sobie na kartce zagadnienie, które chcecie omówić z waszymi kolegami i koleżankami oraz zróbcie dokładną listę pytań. Zaproszcie do rozmowy kilkanaście osób. Zaletą wywiadu jest możliwość dopytania i pogłębienia tematu. Uniemożliwia on jednak wysłuchanie wszystkich uczniów i uczennic w szkole ze względu na ich liczbę. Wywiad warto wykorzystać do zagadnień bardziej złożonych, których nie da się przedstawić w formie ilościowej.

Obserwacja

Metoda wydaje się prosta, nie znaczy to jednak, że nie wymaga przygotowań. Podobnie jak w przypadku wywiadu potrzebujecie jasno określonego zagadnienia w kontekście którego prowadzicie obserwację oraz listy pytań, na które odpowiecie na podstawie przeprowadzonej obserwacji. Tą metodą zdobędziecie informacje dotyczące zewnętrznych cech osób/grup, ich zachowań oraz relacji między nimi. Pamiętajcie jednak, że uzyskane w ten sposób nie są pełne, gdyż nie zawierają opinii osób i grup, których dotyczą - wyniki warto uzupełnić inną metodą diagnozy np. wywiadem lub ankietą.

Mapa Przestrzeni

Na mapie szkoły zaznaczacie (możecie zaprosić do udziału także waszych szkolnych kolegów i koleżanki) wszystkie znane wam miejsca oraz ludzi z nimi związanych a także działanie, które się tam odbywają. W ten sposób poznajecie zasoby (czyli to, co macie) waszej szkoły. Drugą częścią metody jest zaznaczenie emocji związanych z każdym z miejsc zaznaczonych na mapie – które miejsca lubicie a których nie. Ważne w tym kontekście jest odpowiedzenie sobie na pytanie „dlaczego?”. W ten sposób określacie obszary do zmiany oraz te, które są mocnymi stronami szkoły i na których warto bazować.

Do czego służą?

Wszystkie z powyższych metod mogą być wykorzystane do konsultowania wszelkich zagadnień z uczniami szkoły, a także do zbierania opinii na wstępnych etapach współdecydowania i decydowania.

Burza mózgów

Burza mózgów krok po kroku

Ta metoda umożliwia wygenerowanie wielu pomysłów w krótkim czasie. Nie każdy z nich będzie potem rozwijany, jednak podczas burzy mózgów chodzi o pierwsze skojarzenie. Można burze mózgów przeprowadzić w ten sposób:

- zaprosicie grupę uczniów i uczennic zainteresowanych udziałem w procesie podejmowania decyzji w szkole. Mogą to być także członkowie i członkinie zarządu SU.
- sformujecie zagadnienie w formie pytania, które zadacie osobom biorącym udział w ćwiczeniu.
- napiszcie pytanie na tablicy/ flipcharcie
- osoby uczestniczące rzucają pomysły – chodzi o to, żeby było ich jak najwięcej. Każdy zostaje zapisany.
- po wyczerpaniu się pierwszej fali pomysłów warto zostawić osobom uczestniczącym jeszcze trochę czasu – podobno najlepsze pomysły padają po kilku minutach milczenia.

Do czego służy?

Burza mózgów może być pierwszą częścią spotkania lub dyskusji, podczas której celem jest zebranie jak największej liczby pomysłów. W dalszej części może być czas na ich przedyskutowanie oraz podjęcie decyzji.

World cafe

World cafe krok po kroku

World cafe to warsztatowa metoda wypracowywania pomysłów i rozwiązań, którą można stosować w różnych sytuacjach, m. in. do konsultowania lub zebrania opinii w danej grupie osób.

1. Identyfikacja tematów

Wszystkie osoby w grupie mogą proponować tematy do rozmów w podanym przez prowadzących obszarze tematycznym (np. w obszarze – co zmienić w naszej szkole możliwe tematy to np. wygląd klas, palenie papierosów, dyscyplina, itp.). Tematy zapisujemy i przyklejamy w widocznym miejscu. Jeśli jest ich dużo można głosować na te, które wydają się wszystkim uczestnikom najciekawsze.

2. Podział tematów

Następnie każdy temat przyporządkowujemy do miejsca i sesji, np.:

Obszar: Czym powinien zajmować się samorząd uczniowski w naszej szkole?

	Stolik 1	Stolik 2	Stolik 3
Sesja 1 10.00 - 10.20	Ochrona praw ucznia	Organizacja dyskotek	Wyjścia i zielone szkoły
Sesja 2 10.20 - 10.40	Gazetka szkolna	Strona internetowa	Temat 6
Sesja 3 10.40 - 11.00	Temat 7	Temat 8	Temat 9

Każdy temat może być opracowywany w innym miejscu sali, lub jeżeli uczestników jest wielu – w różnych salach. Każdemu tematowi przyporządkowany jest moderator, którego rolą jest zapisywanie wniosków z dyskusji.

3. Praca przy stolikach

Moderator zostaje przy swoim temacie przez cały czas trwania sesji. Wszyscy pozostali uczestnicy mogą swobodnie przemieszczać się pomiędzy wszystkimi stolikami/salami tak, żeby uczestniczyć w interesujących ich dyskusjach. Nie ma obowiązku zmiany stolika, ani uczestniczenia we wszystkich dyskusjach. Prowadzący cały proces informuje uczestników o upływającym czasie i nowej sesji.

4. Podsumowanie

Po zakończeniu wszystkich sesji (lub po zakończeniu każdej po kolei) wszyscy uczestnicy ponownie się wspólnie spotykają, moderatorzy prezentują zapisane przez siebie wnioski z każdej dyskusji.

5. Analiza i działanie

Ostatnim etapem jest przeanalizowanie wypracowanych przez grupy wniosków i pomysłów oraz zebranie ich w formie, która umożliwia dalszą pracę nad nimi, być może również opublikowanie ich na stronie www lub fb szkoły.

Do czego służy?

World cafe można stosować na etapie diagnozy/rozpoznania sytuacji wśród uczniów szkoły lub jako metodę konsultacji. Pozwala na włączenie w dyskusję dużej liczby osób oraz umożliwienie każdemu aktywnego udziału oraz zaproponowania tematu, na jaki chciałby rozmawiać. Wnioski i pomysły wypracowane w trakcie world cafe wymagają dalszej pracy – ukonkretnienia, priorytyzacji (wyboru tego, co najistotniejsze) i przeformułowania na plan działań.

Głosowanie

Głosowanie to **najprostsza z form współdecydowania**, możliwa do stosowania gdy na wcześniejszych etapach udało się wypracować określoną listę opcji, spośród których wybiera się jedno z rozwiązań.

Głosowanie może być ostatnim etapem spotkania lub dyskusji podczas której wypracowano różnego rodzaju rozwiązania. Kwestie istotne dla wszystkich uczniów szkoły mogą być rozstrzygane podczas ogólnoszkolnego referendum, które wymaga jednak o wiele większych przygotowań.

Jeśli głosowanie jest jedyną stosowaną metodą współdecydowania niezwykle istotne jest zadbanie o dobre poinformowanie wszystkich zainteresowanych o przedmiocie i sposobach głosowania.

Spotkanie przedstawicieli stron

Podobnie jak głosowanie spotkanie przedstawicieli zainteresowanych stron powinno być ostatnim etapem współdecydowania, kiedy zostały już zebrane opinie szerszego grona zainteresowanych osób i na tej podstawie wypracowano określoną listę pomysłów lub sugestii.

Dobrze, jeśli tego typu spotkania są przygotowane i prowadzone przez uczniów. Celem spotkania powinno być podjęcie ostatecznej decyzji – wybór jednej opcji spośród wypracowanych na wcześniejszych etapach procesu.

W przypadku tego typu spotkań obowiązywać powinien konsensus czyli na podjęcie ostatecznej decyzji zgodę powinni wyrazić wszyscy uczestnicy.

W jakie decyzje angażować uczniów

Analiza zapisów prawa dotyczącego samorządów uczniowskich wskazuje, jakie decyzje samodzielnie podejmują uczniowie i w których obszarach muszą być zaangażowani w inny sposób. Warto jednak pamiętać, że ustawa reguluje pewien minimalny standard. Prawo oświatowe (na szczęście) nie określa trybu podejmowania większości decyzji, które mają dla uczniów istotne znaczenie (np. w sprawie zagospodarowania pustego pomieszczenia w szkole). To od zgody dyrekcji i rady pedagogicznej oraz od ich otwartości zależy włączenie uczniów w proces decyzyjny.

Warto też pamiętać, że zaangażowanie w podejmowanie decyzji nie musi oznaczać, że to uczniowie sami je podejmują. W kolejnym podrozdziale prezentujemy kilka pośrednich rozwiązań. Więcej osób zaangażowanych w podejmowanie decyzji to:

- więcej osób zaangażowanych w życie szkoły,
- więcej pomysłów na rozwiązania,
- więcej osób, które utożsamiają się z podjętą decyzją,
- większe poczucie odpowiedzialności za przyjęte rozwiązanie.

W podejmowanie jakich decyzji uczniowie chcą się angażować?

Odpowiedź na to pytanie zależy od poszczególnych uczniów, nie da się więc stworzyć pełnego katalogu takich zagadnień. Doświadczenie pozwala jednak założyć, że uczniowie chcą mieć wpływ na decyzje, które w sposób bezpośredni dotyczą ich sytuacji, niezależnie od tego, czy związane są z dydaktyką, organizacją pracy szkoły, czy jej życiem, kulturalnym.

Poniżej zamieszczamy listę potencjalnych zagadnień, stworzonych z udziałem uczniów i nauczycieli:

- tworzenie struktury samorządu uczniowskiego
- wybór rzecznika praw uczniów
- wybór opiekuna samorządu
- przeznaczenie środków z funduszy rady rodziców
- lista tematów projektów uczniowskich (w gimnazjum)
- sposób zagospodarowania placu przed szkołą
- wybór patrona szkoły
- formy wykorzystania tzw. „godzin karcianych”
- dobór języków obcych
- organizacja zajęć pozalekcyjnych
- wprowadzenie mundurków
- wewnątrzszkolny system oceniania
- program wychowawczy
- prace remontowe w szkole
- działania projektowe SU
- przyznawanie stypendiów
- krój mundurków
- wspólne wyjścia do kina/teatru
- plan zakupów książek do szkolnej biblioteki

W niektórych z powyższych przypadków prawo oświatowe przyznaje możliwość podejmowania decyzji tylko jednemu organowi (radzie pedagogicznej, dyrektorowi, czasem samorządowi uczniowskiemu), nic jednak nie stoi na przeszkodzie, by przed rozstrzygnięciem propozycje zostały skonsultowane i przedyskutowane z innymi.

Zadanie praktyczne – O czym decydować: Zachęć samorząd uczniowski do sprawdzenia, o czym chcieliby decydować uczniowie szkoły. W tym celu uczniowie mogą stworzyć ścienne forum na szkolnym korytarzu. Takie forum, to nic innego jak kilka arkuszy papieru sklejonych w jedną tablicę i powieszonych na ścianie. Na kartonie napiszcie dużymi literami pytanie: „O jakiej sprawie szkoły chciałbym zdecydować?” i przez tydzień czekajcie na pojawiające się na niej odpowiedzi. Po tygodniu przedstawiciele samorządu powinni zebrać i omówić wyniki tego eksperymentu.

Na kartonie z pewnością pojawią się pomysły irracjonalne lub nierealne, ale wśród nich będzie wiele rzeczy, o których wąska grupa władz samorządu nie pomyślałaby w czasie swojej dyskusji. Zadaniem przedstawicieli samorządu jest opracowanie wniosków z forum, zaprezentowanie ich uczniom (na stronie internetowej, przez radiowęzeł, na łamach gazetki szkolnej) oraz nauczycielom i dyrektorowi.

Spotkanie z dorosłymi, do którego podstawą będzie materiał ze ściennego forum, może być początkiem ciekawych negocjacji. Forum ścienne może być sposobem zbierania opinii uczniów także o wielu innych sprawach dotyczących samorządu uczniowskiego i życia szkoły!